

'פסיכולוגיה'

תרופה או טריפה

- מאמר שלישי בסדרה -

לאור התגובות המרובות בנושא חשוב זה, הרחיב בעל המאמר את הנושא מהביטים נוספים ובתוך הדברים הגיב גם על נקודות מסויימות, שנתבקש ע"י הקוראים הנכבדים.

אדם צריך לדעת שהוא מחוייב לעשות את החובות המוטלות עליו! למרות נטיותיו השונות, או קשיים שונים. חוסר חינוך למושג הזה, הוא הרס רב בהשקפת החיים, ובפרט חיים של יהודי. ויש בענין זה נזק משולש:

(א) שנותן לגיטימציה, עכ"פ זמנית, שלפי נטייתך וכוחותיך אתה צודק במעשיך, בזמן שזה יכול להיות עבירה או עוול. (ב) שאינו נותן לילד, במקום שנדרש לתת לו, את החינוך של החום והאש קודש, עם האמונה הגדולה שכך צריך לעשות כפי הדין ולא שייך אחרת גם כשקשה הדבר לעשותו, כך לא יתכן להזיק לזולת וכיוצ"ב בכל מחיר! (נכון שאם למלמד אין יראת שמים, הוא לא יוכל להעביר את זה בהצגה, לפיכך צריך לבחור מלמדים יראי שמים). (ג) לטווח ארוך אדם חייב לחיות בצורה כזאת שאין לעבור את הגבול לדבר אסור, גם כאשר קשה לו, לאו דווקא מצד התורה, אלא גם מצד האישיות, אדם צריך כוחות לעשות ויהי מה, וקל וחומר מבחינת התורה עליו להתגבר לא להכשל באיסור.

וכאן יש להודות, שהדרך המודרנית יותר קלה ואינטליגנטית למלמד היא: לסמן אותו, ולשלוח אותו לטיפול (בתשלום כמובן), מאשר ההתמודדות להוכיח לילד את חובתו, לדרוש מן הילד לעשות את הנדרש (כפי כוחותיו), ולהרגילו באמצעות הדרכים המקובלות, למשמעת, סמכות, מורא רבו, באמצעות איום של עונשים, הבטחת פרסים וכדומה, כמובן שדרך זו קשה יותר למלמד. כמובן שגם כיום לא נמחקת

חינוך הבנות ואכמ"ל).

ראשית: ההבחנה.

האבחון שהילד "בעייתי" בענין פלוני, אשר זהו ההתחלה בגישה המודרנית. הנה עצם ההגשה לילד מסקנה כזו (אתה היפר, או שאר סיווגים יותר קשים), הרי הילד נפגע נפשית, הוא הוכה ממש וקיבל פגיעה עמוקה בנפשו, נכון שהמכה אינה נראית לעין כמו ההכאה מרצועת המלמד (המזוכרת בש"ס ובפוסקים), כך שזה נראה נחמד, אך בעצם היא כואבת יותר ומתמשכת יותר, והוא עלבון צורב, וכמובן שהוא חסר אונים מלהגיב נגד זה, ויש בדבר נזק לנפשו לטווח ארוך, בין בינו לעצמו ובין לשמו הטוב, וממילא גם אם יש הצלחה לטווח קצר, חובה להכניס בחשבון גם את הטווח הארוך, ולכן עלינו לנהוג בדרך המקובלת מאז (ובענין הנזק הנורא שיש בדרכו של הפסיכולוג לקבוע בפני הילד, שההורה או מחנך פלוני אשם בכל, כבר דברנו במאמר השני), איננו מדברים כאשר מדובר על ילד עם קשיי דיבור, קריאה וכו', שמה הכללים שונים.

שנית: לגיטימציה.

הגישה המודרנית באה עם השקפה של 'לגיטימציה'. הוי אומר, ההנהגה הבלתי תקינה של הילד, היא בעצם מוצדקת, כי לפי מחלתו וסיווגו זה מה שהוא מוכרח לעשות, זה מהותו, כך הוא מבטא את עצמו! אלא שהוא צריך טיפול. בשעה שבעצם ההתנהגות היא שלילית, כמו חוצפה וחוסר קבלת מרות, או שאינו עושה מה שמחוייב.

לאנשים שמתוכננו שנאמנים לדרכי אבותינו, ומאמינים בלב שלם שדרך חינוכם של אבותינו ודרך גידולם היא הדרך הנכונה, אין צורך במאמרים, והדברים ברורים.

אך מכיון שהתופעה קיימת, וכביכול נראה שהיא קוצרת הצלחות, ואי אפשר בלא זה, מצאנו לנכון לפרוס את הענין על היבטיו הרבים, ולחשוף את מערומיה.

חינוך פסיכולוגי

זוית נוספת לענין מה שאמרנו שבעניני 'משמעת ועצלות' וכיו"ב, אין ללכת לפסיכולוג ודרכיו, ולבעלי בריתו - הכשרת המורים.

נדמה שיש החושבים שדרך התורה והחינוך שקבלנו בתורה שבכתב ושבעל פה 'שמאל דוחה וימין מקרבת', פשט את הרגל, חלילה.

חושבים הם כי דווקא אותם המלמדים שעברו 'הכשרה' ע"פ מושגי הפסיכולוגיה הנכרית, הם יכולים יותר לקדם את הילדים החלשים; הם יכולים לקטלג את המתקשים בשמות מקצועיים, ולהציע דרכי פעולה לכל אחד, ולפי דעתם דווקא בצורה הזאת ניתן לטפל בחלשים, וללא זה, מזניחים אותם.

אך הבה נתבונן, ונראה שהדברים אינם נכונים, ופעמים שמצליחים קצת ומזיקים הרבה. ומאידך 'מלמדים' טובים ביכולתם לבנות ולתת הצלחה לחלשים ללא השיטות החדשות, והם מצליחים מאד, והוא מציאות ברורה (וכל זה נוגע גם אצל

רבותינו באירופה, ומאידך הכיר היטיב היטיב את הפסיכולוגיה), בא אליו משגיח ואמר לו שהוא מבקש להתפטר, העבודה כה קשה, רק אתמול הוא שוחח עם בחור שלוש שעות.

השיב לו המשגיח: **ידידי אל תהיה פסיכולוג, תהיה משגיח!**

והוסיף המשגיח וביאר, פסיכולוג חושב שכולם חולים, או בהווה או בעבר, או בעתיד, בפונטציאל, וצריכים טיפולים ושיחות ארוכות להכנס לכל מחשבותיהם, ולכן זה קשה, כי לא שייך שפסיכולוג אחד ייטפל במאה איש. לעומת זאת משגיח יודע שכולם בריאים (חוץ מאחד לכמה מאות) ובכוחם להתגבר, אלא שכאן צריך גערת חכם, כאן צריך עידוד על התקדמות, או עצה והכוונה.

חמישית: בוססות בבוץ.

ישנה נקודה נוספת, שההתמקדות בחסרון, הוא עצמו מקשה על השיפור. קשה להחלץ מהחסרון, כאשר מציבים אותו כסדר על השולחן, יש להביט כסדר לעבר הדברים החיוביים.

יסוד זה, כתב כבר רבינו יונה ביסוד התשובה, לענין בעל תשובה, שדבר ראשון יעסוק במצוות ודברים טובים. כי אם יעסוק רק בתיקון חטאיו, כובד העבירות יבהילוהו. לכן יעשה עצמו כאילו אין לו זכות ולא חובה.

והעיקר, לפעמים מרוב נוסחאות וטיפולים, שוכחים את העיקר.

אין לשכוח שההצלחה העיקרית היא על ידי תפילה, ועל ידי זה הקב"ה יכול להפוך את המוח והלב, ובזה כדאי להשקיע. פשוט להאריך בתפלה, כי הרווחים הם גדולים וניכרים.

חז"ל אומרים (פסחים נו.) "חזקיהו מלך יהודה גנז ספר רפואות והודו לו חכמים", מדוע? כדי שלא יסמכו על הרפואה וימנעו מבקשת רחמים.

וקשה איך היה מותר לו לעשות כדבר הזה, הרי מחמת כן, אם יבא לפנינו חולה שהיה אפשר לרפאותו, הנה לולא שגנז היה אפשר לרפאותו ועכשיו אי אפשר, איך היה מותר לחזקיהו לעשות כן, מה אם "לא

נמצא שאין כאן רפואה אמיתית, אלא רק למראית עין.

ולעומת זאת, גם אם יבסס את ה'הכרח' על החדרת החובה לצייט לתורה, אז יגיע לאותה תוצאה. כי אם יודעים שמוכרחים לעשות את הדבר, ביחד עם העידוד על ההתקדמות וסבלנות, מצליחים להתגבר על הקשיים (ופסיכולוגים מומחים אף מודים בכך).

(ובנוגע לתרופת "ריטלין", לא כאן המקום להאריך בפרטים, רק באופן כללי, ברור שאין זה דבר חיובי שהתרופה הזו נשפכת כמים. חז"ל אומרים "ורפא ירפא", מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, צריך רשות מהקב"ה לרפא חולים. ולכן לבוא ולרפא בריאים בשינויים שונים לאזן אותם, לא תמיד זה מוצדק. לפעמים זה תפקידם שיהיו בעלי מרץ יותר, או בעלי תכונה אחרת, כל אחד ודרכו ונסיבותיו, וצריך להתמודד עמו כך. אמנם יש בזה כל מיני חילוקים ויוצאים מן הכלל, ואין כאן מקום לפרט, והיה מן הראוי לבדוק היטיב את הענין הזה, ולא שכל מלמד יחשוב שהוא המבין הגדול בענין).

רביעית: אהבה.

חינוך עם מסירות ואהבה אמיתית וכנה לילד, מועילה פלאים, ומגלה בו כוחות טמירים, הרבה יותר מההבחנות השונות, ודרכיהם.

נוכחתי בעצמי, באחד שלמד בחיידר בשיטה המודרנית שמלמדי 'סיווגו' אותו, והאשימו אותו, וסבל מהם בושות ברבים, וככל שדברו אל לבם, הם טענו שאדרבה, הם משקיעים בו! משכך, עבר הילד לחיידר רגיל, ואף אחד לא סימן אותו, התייחסו אליו בכבוד, ועודדו אותו באהבה ושמחה, והישגיו עלו עד למעלה, והתפתח מאוד.

המשגיח דישיבת סלבודקה הגה"צ **רבי משה טיקוצינסקי זצ"ל** סיפר, שהתייעץ עם **מרן הגר"י אברמסקי זצ"ל** בעל ה"חזון יחזקאל", האם יש לו ללמוד ולהכיר את שיטת הפסיכולוגיה. ענה לו הגאון בשאלה: **האם אתה אוהב את התלמידים? כן - ענה רבי משה. אם כן - ענה לו המשגיח: אינך זקוק לזה!**

כן מעידים על המשגיח הגה"צ **רבי שלמה וולבה זצ"ל** (שכידוע התחנך אצל

לגמרי דרך ההענשה, אך המלמדים מאד מפחדים להעניש מחשש לביקורת, ולכן גם אם הם מענישים אין זה במינוח הנכון, וממילא ההצלחה איננה מושלמת.

אך דרך זו, הנכונה, היא יותר בריאה, ומדוע? כי בדרך זו הילד בוחר ומתרגל להתגבר ולכבוש את יצרו עבור חובותיו, וכיון שהוא מפחד הוא לא עושה. יש גבול, ולא עוברים אותו! זהו. הילד בהיותו רך, מקבל מרות ומתחנך. היום הוא מפחד מהרביה, מחר מהקב"ה ומהגיהנום.

לעומת זאת, ההשקפה המודרנית האומרת שבעצם אם אתה סוג פלוני - אז זה מה שאתה! אי אפשר לדרוש ממך אחרת. אלא מה? תוך כדי תרגילי טיפול, תתגבר על מנת להצליח להשתנות. אבל מה שמעבר לתרגילים, זוהי המציאות שאתה כזה, ואי אפשר אחרת.

הרי זה, חינוך ל'פינוק', חולשת עצבים וחוסר עמוד שדרה להתגבר על קשיים. האדם יוצא בלתי מחוסן, מתוך אמונה שאם יש איזה עיכוב, הרי שאי אפשר להתגבר (האמונה הזו מקטינה את כוחותינו, ולכן פחות רואים היום עמל עצום, במושג של 'גדלות').

שלישית: הצלחת הטיפול.

חכמי הפסיכולוגיה מודים, ששיטת טיפולם אינו עוזר **בעצם**. כלומר, ההצלחה שלהם היא באבחון והגדרת המושגים, אבל התיקון בשיטת השיחות עם המטפל אינו מועיל בעצם, ויש על כך הרבה בהגיגיהם, והרבה פעמים ממש לא מועיל. עיקר השיפור שכן קיים, אם וכאשר יש שיפור, נובע ומיוסד על העובדה, שאדם בריא, ביכלתו להתגבר על הנטיות השונות עם קצת רצון חזק.

התועלת היא בעצם, פסיכולוגית! הילד יודע ושומע מהוריו שאחרי כל כך הרבה טיפולים, שעלו כל כך הרבה כסף, הוא חייב להשתנות, ובאם לא ישתנה, הרי חבל על המאמץ, הידיעה הזו נותנת לו את הכח להתגבר.

בנוסף לכך, כאשר ישנה איזו שהיא הצלחה, אומרים, הנה כבר הוא השתנה חלקית, ואז הוא מאמין שהשתנה, וגם ידיעה זו נותנת לו את הכח להתגבר.

אך כאשר - להבדיל - האב או המלמד כופה אותו (כמובן באהבה, ועם ימין מקרבת) "לקיים את המצוות", הילד יודע שהאמת כדבריהם, ורוצה להיות טוב, והוא מקבל, ומוסיף אהבה, ומוקיר טובה על כך כל ימי חייו, כמו שאנו רואים יום יום.

ואילו החילונים שמחנכים (למרות שכיום הם מודים שצריך משמעת, וסמכות, אבל אינם עושים כן בפועל) רק בחיבוקים ופינוקים, צאו וראו, הילד בועט בהוריו! האם מישו חולק על המציאות הזו?

עלינו להודות להקב"ה שהבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם, תורה שלא תהיה מוחלפת, ואף פעם לא פג תוקפה.

שביעית: טאקט.

בנוגע למאמר הראשון, בקשו להבהיר יותר מה רע בכללי 'טאקט', לכאורה אנו מוצאים מפורש במשנה (אבות פ"ג י"ח), אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו, אל תרצה בשעת כעסו, ועוד דוגמאות שם, הרי שיש בתורה טאקט? והדבר נוגע גם לכאן (כהקדמה לקטע הבא).

ונבאר, וודאי שחכמת חיים זה דבר טוב, וכדי להמנע מהונאה צריך חכמה ורגישות, ויש הרבה דברים הכלולים בטאקט שהם באמת טובים ונכונים מאד.

אבל יש הבדל עקרוני בגישה ובמטרה, באם אנו עושים זאת בגלל מה שמוגדר 'טאקט', או בגלל מה שמוגדר כ'דרך ארץ', וזה גם ניכר בתוצאות.

נקח לדוגמה "אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו". השואל הנ"ל פירש במכתבו, שהסיבה לכך היא כדי שהמנחם לא יראה כאילו אינו שותף לצער. לעומתו מפרשי המשנה מסבירים כי המתנחם אינו יכול לקבל תנחומים.

ההבדל הוא ברור, טאקט, הכוונה אני צריך "להיראות" טוב, אני צריך להגיד דברים במקומם, כדי שיראו ש'אני' נימוסי וחכם, לא אגיד דברים שלא במקומם, על מנת ש'אראה' אדם טוב ורגיש. חז"ל אומרים לנו אל תנחמהו... כי זה מפריע "לו", כלומר, תדאג לחברך!

וזהו ההבדל, בין נימוס גויי, ל"ואהבת לרעך כמוך" של היהודי.

יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך. ויש במשלי הרבה פסוקים בענין, וכן הוא בפסוק (מלכים א' פ"א ו'), וכן בשו"ע הלכות בין המצרים, מוזכר רצועת המלמד.

ואם אמנם בימינו שיש חולשת הלב, קבלנו מרבתינו, שדי להכות לעיתים רחוקות, ובאופן כללי ה'איום' כבר פועל את אותו פעולה, אך עצם ההנהגה והעקרון לא נשתנו בכי הוא זה, ויש מצב שצריך גם להכריח לטובתו, וזה הוא יסוד בסיסי בחינוך לפי תורת ישראל, וחז"ל קבעו מינון מדויק: "שמאל דוחה וימין מקרבת".

והדוגמא שהוא מציג כהוכחה, דהיינו הסיפור הבדוי שם, תמציתו הוא כך, שילד שומר תורה, נשבה אצל חילוני שהכריח אותו במכות לעבור על הדת, והילד התגבר במסירות נפש. ואחר כך הועבר הילד לחילוני שגילה אליו אהבה, וממנו הילד כן הושפע לרעה ופרק עול, הרי שמי שמכריח מקבל תוצאה הפוכה! ובאופן זה אכן יש אמת ברעיון.

אבל מכך הוא מסיק שאותו הדבר יהיה לאב שיכריח את בנו להיות טוב, שהוא לא יצליח! ואדרבה הילד יהיה רע. ורק בדרך האהבה אפשר להצליח.

והנה כל יודע ספר, רואה מיד שההשוואה אינה מתחילה, וטעה בדבר משנה, שתינוקות יודעים אותו. שהרי ידועים דברי הרמב"ם בהלכות גירושין הנ"ל, שכתב לבאר את ה'משנה' שאם בית דין של ישראל כופין אותו לגרש עד שאומר רוצה אני, וגירש, הרי הגט כשר, ואם בית דין של עכו"ם כפו אותו, הגט פסול. ומסביר הרמב"ם כי כאשר בית דין של ישראל כופין אותו, כיון שהוא באמת רוצה לעשות כל המצות, אלא שיצרו הוא שתקפו, כיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גירש לרצונו, מה שאינו כך כשגוי כופה אותו.

וזהו ההבדל הגדול בין שני הדברים שהוא משווה, כי כאשר גוי כופה ילד "לעבור על המצוות", הגוי לא יצליח, היות ודווקא משום שהוא כופה אותו ע"ד איסור, אז האינסטינקט היהודי פועל אצלו שלא להכנע! ולא מכח הנחה שרירותית שמי שמכריח מקבל תוצאה הפוכה.

תעמוד על דם רעך", לכאורה זו קושיא גדולה.

אלא מכאן שהאמונה בכוח התפלה היא יותר נכבדה ונחוצה, מרפואה שמצילה נפשות, כי התפלה מצילה יותר את החולה.

שיטת: תוכחה.

בעיתון מקומי בקרית ספר, בערב פסח ש"ז ('עירנו' גליון חג, שעל ידי עתון רב מכה, עמוד 38), פורסם סיפור, בשם 'המרור שהציל אותי' (שדרך אגב הוא מתאר ילדים שומרי תורה שלומדים שיעורי חול, ומבאר שם מושגים, בכדי "להעשיר" את השכלתנו), ושם מסכם מסקנה חד משמעית לכלל המחנכים, שלהכריח ילד, אינו מועיל כלום!

וזה לשונו: "מילדותי נפגשתי (לא הסופר, אלא האיש מהסיפור) במאבק איתנים בין היצר הטוב והיצר הרע, שאת שניהם ברא הקב"ה כדי שתהיה לנו בחירה. שיהיה לנו מצד אחד טוב ומצד השני רע - ושנבחר. הבעיה היא שאנשים חושבים שהם יותר חזקים מהיצרים הללו, ושכוחם הם יכולים להכריח את האדם לנצח את היצר הרע... אך אף בן אנוש לא יכול לכופף את היצר... לא לנסות להכריח בכח לנצח את היצר הרע, אלא בטוב לאמץ את יצר הטוב. התובנה העוד יותר חשובה היא להורים שנלחמים בילדיהם, שקצת מתקררים בנושא תפלות וקיום תורה ומצוות, רבותי, לא בכפייה, כשאתם מנסים "לכפות בצעקות", או חלילה במכות תזכרו את... עד כאן צטוטים חלקיים.

הנה בא אדם וחולק עם הגמרא. הגמרא אומרת (סנהדרין קח) יצר הרע ותינוק "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת". "לעולם ירגיז יצר טוב על יצר הרע" (גמרא ברכות), והנה שיטה חדשה "שמאל מקרבת ימין מקרבת" חד משמע! לאבא אסור אפילו לגעור (עי' רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג, יראה עצמו שהוא כועס כדי לייסרם, וכן בשאר ספרי מוסר בענין כעס). לדעתי יש כאן עליית מדרגה בהחדרת ההשקפה הנכרית, אותה ההשקפה ה"נחמדה" שהרסה כליל את החינוך בעולם המערבי.

הרי מפורש במשנה ובגמרא (מכות ח.), שיש להכריח ילד, והוא מהפסוק במשלי,

ואנחנו אם נלך באמת בדרכי אבותינו, נצליח בס"ד כמו שהצלחנו עד היום. הורינו שחינו עם כל הלב, ואם אחד עשה לא טוב, גערו ואף הכו אותו לייסרו, ילדיהם מחונכים לתפארת, ואילו בשיטה המודרנית אין נראים הפירות שלהם? הרי הם בפשיטת רגל מוחלטת! הרינו להשריש בתוכנו שהכי חכם הוא להמשיך בחינוך שקבלנו מגדולי הדורות הקודמים שראו למרחוק, ואשר הם קיבלו מהתורה הק' שניתנה מפי הגבורה.

מי שמשכתנע לרכוש סחורה רקובה שכבר פשטה רגל הוא טפש מוחלט, וזה פלאי היצר הרע שהם עוד חושבים שהם חכמים, כי הרי במקרה הכי גרוע, הם מספקים לפסיכולוגים עוד פצינטים... החכמה הגדולה ביותר היא, לא להתפעל כפתי מכל מילה מהוקצעת, אלא להצליח להיות יהודי טוב! ללא תוספות, למרות ההטעיות שהיצר מעמיד בפנינו.

מכתב למערכת

בס"ד, פר' אחו"ק

לכבוד הרבנים החשובים שליט"א, חברי מערכת "קול החינוך" המזכים את הרבים.

השל' והברכה

העלון שלכם ספוג מלא וגדוש דעת תורה אמיתית, כפי שלמדנו רבותינו זצ"ל ושל"ט"א, והרגשת ליבי שאף אם לא צוטטו בתוכו פסוקים, או שאר דברי תורה, היה טעון גניזה, משום רוח הקודש אשר בו.

בגליון 34 ראיתי כתבה גדולה וחשובה בענין הצרה הגדולה שנקראת "פסיכולוגיה", אבל גליון 32 שבו הכתבה הראשונה בנושא זה לא ראיתי, ורצוני מאד לראותו, כי זה 30 שנה שאני מדרך אברכים בכולל שלי להתרחק לחלוטין מפסיכולוגים למיניהם (תרתי משמע), ואני שמח לראות שהנושא הופיע למראה עיני הציבור. האם תוכלו לשלוח לי את הגליון שצינתי.

תודה רבה.

בכבוד ובהערכה

השם והכתובת שמורים במערכת

מהמכה. מבחינת המלמד, הוא נראה יותר עדין וחכם, באבחון ומיתוג - לא נגעתי בו, רק אמרתי!

וזה שורש ההבדל, זה ש'ממטג' דואג לעצמו, שייראה טוב יפה וחכם, שיהיה לי קל ונוח בכתה, ולא איכפת לו שההוא יסבול מכך שנים על שנים. והשני שמכה, קשה לו להכות, כי הוא אוהב את הילד, אבל הוא דואג לטובת הילד באמת, והוא מעדיף מכה (ואחריה לטיפה) מאשר פציעה נפשית (ועכשיו אנו יודעים מי כאן ברברי, המלמדים שחינו אותנו בדרך שחינו את שלמה המלך, או המלמדים המודרניים...).

תשיעית: הסמכות האמיתית.

כל זה חוץ מהעובדה, שהמושגים של מטרות הפסיכולוגיה (היינו למה צריך לשאוף כדי להיות תקין) מנוגדים למטרות התורה. הם אגואיסטיים ומעורטלים מדאגה לזולת. מעורטלים מהחובה הראשונה לקיים את התורה, כמו שכבר הראינו בעליל במאמרים הקודמים.

הא' ב' בחינוך, הוא שילד חייב לדעת שיש מושג בסיסי של כבוד הורים ומורים, יש דרך ארץ, אם הרב'ה אומר אז אין ברירה, זה עצמו מחייב גם אם הוא לא הסביר.

התוצאה המיידית של החינוך המודרני הנ"ל - השיטה שהמלמד אינו יכול להכריח את הילד, עקב **תורת הדמוקרטיה**, והילד אינו אשם כי יש **תורת פסיכולוגיה**, והמלמד פועל רק בשיטה הנחמדה של **משלוח לתרגילי טיפול הנ"ל**, ואם הוא מעניש זה **בעדינות**, כשהוא מודע שעל כל החמרה מועטה הוא **יקבל נזיפה** מהנהלה וההורים - הוא שילד דן עם הוריו האם המלמד מחנך כמו שצריך, וממילא הילד דן עם המלמד האם ההורה יודע לחנך (במקום ללמדו לקבל מרות), וכי יש אפשרות בעולם שהוא יתחנך? אין!

התוצאה של חינוך כזה הוא 'בן סורר ומורה', ילדים מכריחים את הוריהם לעשות רצונם, כמו שכתוב בתורה בפרשת בן סורר ומורה, אינו שומע בקולו וממילא גונב זולל וסובא, וכפי שאנו רואים אצל החילונים, וכך יהיה אצל מי שהולך בדרכם.

מספרים, על עשרה גוים נכבדים ונימוסיים, שישבו במסיבה ונשארה פרוסת עוגה אחת, אף אחד לא הושיט מזלג לקחת, כי אינו חפץ להיראות לא נימוסי, כאילו הוא לא מתחשב בחברו, והעוגה נשארה. אה, פלאי פלאים של עבודת המידות. לפתע נכבה האור, וחזר ונדלק, ומה ראו, מזלג תקוע בעוגה, ותשעה מזלגות נעוצות בבשרו של יד האיש האוחז במזלג. מה קרה, כשנהיה חושך, אני יכול לקחת ולא יידעו שאני לקחתי, אם כן למה שלא אקח לי את העוגה הטעימה, וכיון שבאותו רגע כולם חשבו את אותו חשבון, מרוב זריזות קרה מה שקרה (כלומר, גם היה רעה דואגת לעצמה. זה שהגוי יותר חכם והוא דואג גם לכבוד שלו, אין זה עושה אותו טוב יותר, הוא נשאר בעל תאווה, ונשאר אגואיסט, הטאקט שלהם אינו 'ערכים'). יהודי לא יקח את האחרון כי הוא באמת מפרגן את זה לחברו, כי יש אצלו דאגה לזולת, וכשהיה חושך זה ימשיך, הוא חס על אבידת חברו גם כשאף אחד לא רואה.

ובכן, הנימוס והטאקט של הגוי אינם שייכים כלל למושג של "אדם טוב", ולא למושג של "דאגה לזולת" (אצל אחרים 'חסד', זה רק אם יגידו ש'לי יש גמ'ח. יהודי טוב באמת רוצה בטובת השני בלי חשבון), ולכן אם אנחנו מדברים בנוסח של טאקט, פספסנו את הנקודה הנכונה. התבלבלנו. הבה נחליף את זה בהגדרת 'דרך ארץ' ו'זהירות בכבוד הזולת' (כשאנו הולכים להרצאות והדרכות שונות, אנו עלולים לשוב עם שקית עצות מוצלחות נוסח הנימוס ההוא, קצת זהירות).

שמינית: רחמנות או אכזריות.

הבה נשאל שאלה תיאורטית, כאשר מלמד נדרש להעמיד משמעת, ועומדים בפניו אחת משני האפשרויות: עונש הכאה (כמובן כפי הדין, לא באכזריות), או לקבוע על התלמיד סטיגמה של איזה אבחון, ולהלאתו בטיפולים (לענין התוצאה כבר דברנו, הבה נניח לרגע שהתוצאה שקולה) מה יותר רחמני?

מבחינת הילד, הרי מהאבחון והמיתוג הוא ייפגע עמוקות ויותר פצוע לזמן ממושך, הוא והוריו, הרבה יותר מאשר